

ראשי-פרקים על הודו וישראל

אפרים ברוידא

החישה את פעמי פריקת העול, עולה שלה, על קללתו וברכתו גם יחד. היהודים בארץ לא ניתן להם, גם אילו חפצו בזאת, לקבל בתקופת שלר שים שנה, משפע ברכתה של התרבות הבריטית. דרכה של הטובה, וברכת התרבות לא כל שכן, באיטיות יתרה ומייגעת, ואילו הרעה דרכה קופצת לה, ואם לא נעדרו גם בתוכנו סימניה הטובים של זיקת-גומלין, הרי רובם מיזמתנו באו לנו, או מכוחם של אחינו יוצאי ארצות דוברות אנגלית (וממילא יוצא המושג מידי פשוטו ומקיף את התרבות האנגלו-סכסית בכלל לה). ומי יודע? קרוב הדבר, שדוקא ניתוק היחסיים הישנים הללו, שבין שליט זר לכפופים, יעמיק אותה זיקת-גומלין, תחת לבטלה. השויון הוא תנאי קודם ליחסי כבוד ויציבה.

וראה זה פלא: אותה „שותפות“ בשלטון זרים הרחיקה, תחת לקרב, דוקא המנדט הבריטי היה גורם להאפיל על ראיית הודו את ישראל. עד 1917 לא ידע העולם את התנועה הלאומית היהודית ידיעה של ממש; ואם העולם כך, הודו לא כל שכן. הציונות היתה, בעיקרו של דבר, עלומת-שם ועלומת-זהות עד לאותה שעה שהר פיעה לעיני כל, כשהשושבין הבריטי, עיניו פוזר לות ועטויות אה, מרליכה לחופה. אילו הקדיש מה הודו הלאומית (וכן אחרים) לראותה, אותה ואת משא-נפשם הקיבוצי של דורות רבים שקדמו לה, כי עתה הבחינה כי לפני עובדה היסטורית כבירה ובלתי-תלויה, לו כן עשתה, והשכילה לראות, מה כאן עובדת-יסוד, ומה ההצטרפות המותנית במאורעותיה של תקופה. השושבינות הבריטית הכריעה את הכף לצד חובה, אם ברי-טניה היא שהעלתה באוב את הבית הלאומי היהודי, הקרב כאלף ושמונה מאות וחמישים שנה, חזקה עליה, שאינה עושה כן לשם שמים. שכרה, מן הסתם, מובטח לה, היהודים היו מעתה בעיני הודים לאומיים כשכירים לאימפריאליזם הבריטי, שנוח לו, כנראה, בקולוניה יהודית בלב העולם הערבי — לשעברו ולניצולו של זה. היהודים היו להם כשליחיד-תלוציו של כיבוש קולוניאלי מערבי, פושט צורה ולובש צורה לפי הצורך והנסיבות, ובמקרה זה הוא הזור ונועץ בבשרה של אסיה את צפרניה, כשהן מכוסות אי-

זימון רבי-משמעות זימנה ההיסטוריה במתן העצמאות להודו ולישראל בשנה אחת. בדרכים סמויות נוגעים גורלותיהם של שתי אומות אלו זה בזה במידה גדולה מן המשוער. אף שילוב שאינו הדוק, ואינו גלוי לעין-כל, שילוב שמו, וגורל היהודים והיהודים, על אף תהומות השוני והרוחק שביניהם, מרמז על צדי-שויון ואפשרות יות שיתוף, שכבואתם החיורה בלבד מנצנצת לעינינו לפיי-שעה.

מלכתחילה מזדקרת לעין עובדה כבדה: לשתי האומות כאחת קשר שר ההיסטוריה את בריטניה כשושבין-ומשעבר. לכאורה, מה מקום להשוואה יש כאן? כי מה הן שלושים שנות נפתולי בריטניה וישראל לעומת מאתיים שנה כמעט לשעבודה של הודו? אמנם קרוב עם לעצמו; אך בכל שחתומות בבשרנו המכות אשר הוכינו בידי בריטניה (הן ותולדות-תולדותיהן, ועד ספחת הטירור האוכלת עדיין בבשרנו), הלא תחוררנה לגוכת חשבון הדורות הקודר של הודו: זו הכפיה והגנישה וההשפלה של עם היסטורי גאה, וקשה ממנה, בלימת הפוטנציות הרוחניות, הכרוכה בשלטון-זרים, ואף זו העניות המנוונת והמתמדת של מאות מיליונים, אשר עליה הוקמו עוזה ועושרה ורמת-מחיתה הגבוהה של מושלת-הימים. אם סבלה של הודו, ארוך בזמן ורחב בשטח, ניתן בכל זאת להשוואה עם המכות שספגנו, הרי זה משום האינטנסיביות שבסבלנו, משום שהמכות ניתכו על עם קטן, אך רגיש מאוד במלוא רוחב היקפו, והן ניתכו עליו סמוך לקשה והאפלה בשעות חייו המיוסרים.

מן ההבדל באורך-הזמן מתחייב — האמת ניתנה להאמר — גם חילוק חיובי יותר. ההטת פעה הבריטית על הודו לא נצטמצמה בשעבוד לאומי וכפיה רוחנית בלבד, היא שיפרה את דמותה הטכנית של הארץ; בידועים ובלא יודעים; אצלה מתרבות המערב לשכבה דקה באוכלוסיה; בדיעבד נתנה לשון לא-קרואה, אך עשירה ונרחה, ככלי ביטוי ומשא-ומתן למשכילי עממיה מרובי-הלשונות; הקימה, בתוך האסטדיות המרויכות, ומרובות-היסורים, של התקדמות השלטון העצמי, חוג לא-קטן של אנשים מלומדי מינהל והנהגה; ובכל אלה, בטובתה ושלא בטובתה,

מדי שבויה להשקפות שטחיות. „מערכיות“ על מהות עצמת. מהותה של תנועה ניכרת במתנגדיה, יותר מבאוהביה. המתנגדים ידחיקו ראות. אך המתנגדים עוד התהלכו בכסות ידיים בראשית ימי המנדט, והנאציזנאליזם היה לא היה יחידי בסמיות-עיניו. מעיני רבים נעלם הדבר, שבריטניה האימפריאלית, אפילו בימים שעינין היתה „מביטה בעין יפה“, רשמית, על הבית הלאומי, התנגדה, פרט ליחידים-גולה, התנגדות עמוקה לציונות מדינית גדולה. הקונגרס היה לא שיער, ולא נתן דעתו, כי הטעם האמתי להתנגדות הבריטית לשיבת-ציון לא היה נעוץ דוקא בהתנגדות הערבים, אלא באי-רצונה של הבריטית כי תקום מדינה יהודית בעלת-תרבות ורבות פעלים, שתהיה אולי המדינה היחידה במזרח התיכון לעצמאית-אמת, מדינית ורוחנית, עצמאית אות שיסודה אינו רק בחווים פורמאליים ובקשרים ותככים ושלמונים דיפלומאטיים בלבד, אלא בריקמה הדוקה של עובדות תרבות וטכניקה וכלכלה. נציגיה המנוסים והמיובקים של התפיסה הבריטית הריאקציונית השלטת באימפריה ראו זה-כבר, כי מבחינתם של הים הבית הלאומי הוא מקה-טעות. על כן התקוממו עליו מראשיתו. היהודים, בדקו ומצאו, לא יהיו כעיסה בידי הנחתום הבריטי. פניהם לקידמה מהירה — והאימפריה רוצה בשימור יחסים ותנאים, וכל תמורה דינאמית למורת-רוחה; ליהודים תפיסה לאומית, ובין-לאומית, שבעומק היתה היא מבקשת, וסופה שתמצא, דרך לשלום-אמת עם הערבים — והאימפריה אין חפצה אלא בדקלום על השלום, רוממות השלום בגרונה וחרב הפירוד בידה, ועל חרב הפירוד תחיה.

והנה נתגלגלו הדברים שנציגיה הלאומיים של הודו נמצאו, לגבי ישראל, במחנה אחד עם משעבדם הבריטי. פקידות האימפריה נסתייעה גם בפירוד של הודו להגברת עמדתה האויבת למפעל היהודי, הקונגרס שביקש, בניגוד למדיניות הבריטית, למעט שטחי ניגוד בקרב הודו, לא היה נוטה לעשות את ארץ-ישראל סלע-מחלוקת בין הינדים למוסלמים. כך נעשה הקונגרס, אולי לא בפעם היחידה, לבן-ברית לאימפריה ליוזם. מבעד עבה-ענן של צדקנות שידעה המדיניות הבריטית לפרוש על בעית ארץ-ישראל תמיד, לא ידעה הלאומיות ההודית להבחין בטיבם ותכנם של הכוחות הנאבקים על ההכרעה בבעית ארץ-ישראל — גם לא השכילה להבדיל בין אויביה לידידיה היא.

דיאלוגיה ציונית.

חזות-פניו האירופית של היהודי אף היא עמדה לו לשטן בעיני ההודים. כי הציונות היא מהידיה שאינה שונה במהותה, פרט לצד הפיזור הטריטוריאלי, ממרידת היהודים בשעבודם. — מרידה בעלבוך-מעמד ושעבוד רוחני ויסורי גוף ונפש, שאף הם תוצאת פלישה וכיבוש מידי אימפריה קודמת — דבר זה לא עלה אלא על דעת מתי-מספר בקונגרס היהודי, ולא מן החשרים שבהם. הרישומים העמוקים שהטביעה אי-רופה ביהודים הסתירו את חיתוך-פרצופם המרשתי מעיני המזרח. אם אירופה האנטישמית ראתה אותם כ„אסיתים“, הנה לאסיתים היו כבני-אירופה לכל דבר. „הזעקה לבית לאומי ליהודים אינה מדברת אל לבי“, אומר גנדי, „מדוע לא יראו, ככל שאר משפחות האדמה, את ביתם בארץ שבה נולדו ובה פרנסתם?“ גאנדי שלא הכיר את בית ישראל בהמוניו ובמצוקתו, דן לפי יהודים אמידים ומתבוללים שהיו במודעיו. התנועה הלאומית היהודית לא דנה מימיה בשאלת היהודים לשמה. הקונגרס היהודי — כך קיבלתי מפי חברי הקונגרס, כהינדו כמוסלמים — לא קבע עמדה רשמית כלפי שאלה זו מימיו. מה תימה אם היהודי הלאומי במידה שנוקק לבעיה זו, היתה לו עמדת גאנדי בעתונו. „האריג'אן“ לעינים? מי דאג להציג לפניו את היהודים בדמות אחרת — כעם בן-אסיה שהוטל, בחוקי-יד אימפריאליסטי רומאי, לבין עמים זרים, רובם ככולם עוינים, ועתה הוא תוזר למולדתו באסיה ומתגבר מתוך כך על הנכר והשנאה וחוסר-האונים? מצב זה, שאין תקדים לו בהיסטוריה, מביא עמו בהכרח קיפוח כלשהו לגבי ערביי ארץ-ישראל, שהם אחד מששים מן האומות הערביות. היפה גם כאן כוחם של יחסי קנין וחזקה מקובלים — ואין לסטות מהם כמלוא נימה? „ארץ-ישראל שייכת לערבים באותו המובן שאנגליה שייכת לאנגלים וצרפת לצרפתים...“ אומר גאנדי בראשית 1939, וראשית מזימת היטלר כבר נגולה לעיני האנושות. לסבלות היהודים הוא רואה רפואה: יאחזרנא כלפי היטלר בנשק אי-ההתנגדות כמוהו... ולהר לו: „ודאי שיהיה בזה משום חטא לאנושיות אם נבוא להכניע את הערבים הגאים על מנת שארץ-ישראל, חלקה או כולה, תוחזר ליהודים כביתם הלאומי“.

התנועה הציונית לא דאגה להסבר אחר. יותר מדי נתונה היתה למצוקתיה — ויותר

ב.

דוקא משום כך העצמאות להודו היא הקדמה יאה לעצמאותו של ישראל. אין כאן קשר סיבה ומסובב, אלא קשרם של שני מסובבים, שהגדול בהם משמש (לסיבה הבריטית) מקל-חובלים על הקטן. דרכי-התחבורה של האימפריה — שיקול כבד-משמעות וכבד-סבל לעמים רבים — מתוו חפצם הן היתה הודו. ארץ-ישראל היא על אם דרכי התחבורה. עכשיו, שהופקעה אותה חוליה הודית מן השלשלת, פקע גם עיקר כוחו של ניר מוק התחבורה. רפתה אחיזתה של האימפריה, והונח להודו ולארץ-ישראל, ובסדר הגיוני של מוקדם ומאוחר.

במידת מה פילסה גם חלוקת הודו, בלא יודעים, נתיב לעצמאות של ישראל. אם המוסר למים בהודו, שרובם אינם אלא הודים שקיבלו עליהם את האיסלאם, זכאים למעמד אומה ולעצמאות — קל-יחומר האומה היהודית, שאינה בשר מבשרם של הערבים, ולא רוח מרוחם, ושקיימה זכותה לעצמאות בסבל ובעמידת-גבורה ובהשיגים שחידשו את פני ארצה. ולא זו אף זו: חלוקתה של הודו יש בה כדי להחיש פעמי הבנתה של הודו לישראל. עכשיו שאין עוד בלבם של מנהיגי התנועה הלאומית ההודית תקוה להפר עצת הליגה המוסלמית ולמנוע הקמת פאקיסטאן, שוב אין להינדים הכרח לתמוך בעמדת המוסלמים על מנת להציל את אחדותה של הודו. ועוד חשש בטל: יחסי ידידות עם מדינת ישראל שוב אין בהם משום קביעת תקדים מסוכן, מבחינה הודית, ומשום פגיעה בהתנגדות הקונגרס לפאקיסטאן ולתביעת ההגדרה העצמית של האיסלאם בהודו. ממילא ניטל גם עוקצו של הפחד מפני השימוש שעושה ברייטניה האימפריאלית בפירוד בין העדות, לתכר ליתה שלה. העדות היו לאומות, ובעיתו של המבקש להפריד ולמשול הפכה לבעית יחסים עם מדינות ריבוניות.

עכשיו שהגיעה שעת העצמאות להודו ולישראל, נזכרים גם כמה צדדים שוים ביסורים שנתיסרו שני העמים בדרכם אל המטרה. מלבד נשק הפירוד הבריטי, אשר חצץ ככל האפשר בין הינדים ומוסלמים כאשר חצץ בין יהודים וערבים, היה לה לאימפריה עוד כלי אחד להארכת ימי שלטונה: הועדות. כיון שבעיה מן הבעיות החמירה לתברע פתרונה במפגיע, ושוב לא היה מקום לדחות, מיד אחזה האימפריה באותו סממן מחוכם ומנוסה של דחייה. הועדה

המתמנה יושבת ומכנסת חומר או נוסעת וגובה עדות, וסופה שמחברת ספר או חוברת ובהם דין-וחשבון. (הרבה מחברי הועדות לארץ-ישראל היו, אגב, מן השירות ההודי של האימפריה. — ארץ-ישראל הצעירה באימפריה לא יכלה, כמובן, להשיב להודו כגמולה). דין-וחשבון זה יש, על הרוב, דין-וחשבון של מיעוט כנגדו, וככל שעובדה זו יש בה משום קיום דין דימוקרטיה וחופש-דעה ותביעת מצפון, הרי יש גם בה, בלא יודעים, תוספת דחייה, שהרי אחדות-דעות מחייבת פעולה מזורזת יותר מחילוקי-דעות. בתוך כך עוברים ירחים ושנים, והבעיה מעלה מוגלה, ובשעת-חירום יש אשר יבוא איש-צבא ויתקע במורסה את כידונו, מלבד הועדה ישנו גם נשק הועדה — ועידת שולחן עגול — שלכר אורה נועדה לקרב לבותיהם של הצדדים המתנצחים, אך סופה שמפגינה — ומעמיקה — את הפילוג שביניהם.

ועוד הרבה שלוחים לאימפריה בבואה לקיים חפצה. הרי, למשל, „העברת השלטון“: לכאורה קרב קץ השלטון הנור, ולמעשה יש מקום לחלר קת סמכויות כזו, שתדחה את הקץ ימים רבים. להודים ינתנו תפקידים רבים וחשובים, והם אחראים עליהם לפני בתי-המחוקקים שבפרובינציאות; ואילו הסמכות האמתית נתונה לבריטים — הכספים, המשטרה והצבא בידי המושלים והלואי אינם אחראים לפני איש, ומוסמכים למשול בכוח פקודות-חירום. והרי, למשל, סירוס-המשל קל לטובת היסודות הריאקציוניים בבית-המחוקקים המרכזי; והרי סידור ועידות שולחן עגול בצורה הנותנת עודף-נציגות לנסיכים, למוסלימים, להודים מתונים, לנוצרים, „טמאים“, סקיי דים וסוחרים. בדומה לכך ידעה בריטניה לסרס, בשעת הצורך, את יחסי הכוחות לרעת היהודים ותקותם. משהחליטה על הכרעה מוחלטת נגד היהודים, עמדה והזמינה, בניגוד למנדט וללא אסמכתא בשום חוזה אחר, את מלכי ערב לוועידת 1939, וזו הולידה את הספר הלבן, הממשלה הבריטית ביקשה לחזור על התמרון בפנייתה לאו"ם, בהזמינה גם את כל המדינות הנוצריות המאורגנות בו, להחיות ולקיים, בשינוי-נוצרה, את הספר הלבן, אם לא נתקיימה כזוונתה ותקותה, — לא אשמתה היא, ובודאי לא זכותה היא אם אותה החלטה למסור את השאלה לאומות המאוחדות הביאה לידי מדינה יהודית.

העברת השלטון בהודו נמשכה עשרות שנים

שהציגה את הועידה כנסיון מצד הקונגרס ההודי „להתיימר כמנהיג עמי אסיה“, ובעקבותיה יצאו רוב מדינות הערבים), ואם לא היה בכוחם להגיע לשיתוף בקרפועולה, הרי הצליחו להביע שותפות במישאלות מעבר לכל הסככים וההכרזים. באותה ועידה השתתפה גם משלחת של ארץ-ישראל היהודית. זה למעלה משמונה עשרה מאות שנה נמחתה מדינת ישראל מעל מפת אסיה, ואף היהודים בתורת עם נמחקו כמעט מהכרת העמים האסייתים. ספק אם רבים באותה ועידה ואף מחוצה לה עמדו על ההי דוש שבדבר ועל עומק משמעותו.

הופעתם של ישראל כחטיבה בת-היכר בקהל אסיה המתעוררת היא תאריך גדול ומקופלת בו אפשרות גדולה. מדינה יהודית, הרואה עצמה אחת למדינות אסיה, ויש בה מן האנרגיה היוצרת של אירופה, ללא שאיפת הניצול הכלכלי וההשתלטות הפוליטית של זו, יהיה בה יותר מתוספת גוון לריקמת היחסים והתרבויות של המזרח כולו, התיכון, הקרוב והרחוק. אוצר הפר טנציות הרוחניות, הכלכליות והטכניות האצור בשיבת ציון, מכון בדרך הטבע לטריטוריה זו שנועדה להיות משכן למיליוני אנשים יהודים ולה בלבד, המייחס ליהודים תשוקות התפשטות וחזירה לארצות לא־להם מעיד על בערותו או כוונתו לסלף. אם תבקשנה להן מדינות אסיות עצה או מומחים מקרב מדינת ישראל, ודאי תזכינה במאורפנים, אך גדול ונכבד מזו עצם המופת החי של מדינה זו והווייתה, אשר יגיע באלף ציבורות סמויים להכרת שכניה הקרובים והרחוקים. ואין הכוונה, כמובן, ששכניה יראו ממנה וכן יעשו תמיד. יחסי גומלין אינם מדי רים הנאה מן החיקוי, אך אינם מוגדרים בו. דרכי הכשרתם של המוני ישראל לחיים של פרודוקטיביות וידיעת המקצוע, אמצעי התגברותה של מדינתם על מחסור הגלם בתעשייה ועל מונוקולטורה בחקלאות, הארגון הקולקטיבי והקואופרטיבי בחקלאות ובייצור בכלל, טיפוח ספנות, רשת הבטחון הסוציאלי, בעיות סחר חוץ, שכר-העבודה ושיטת המחירים, השלטון המקומי ופיתוחו וכן כליל הבעיות של החיאת לשון-קדומים ושימושה—בכמה מן הבעיות הללו וכיוצא בהן, יש מקום לישראל לתרום תרומה, ובכולן כלולים רמזי אפשרויות לשיתוף ולזיקת-גומלין גוברת ומעמיקה במרוצת דורות. ככל אשר תיבנה ותיכונן מדינת ישראל, כן יעלה ויומחש קשר-המהות האינטימי בין מורשת יש-

רבות, ובכל השלבים ידעה בריטניה לשמור בידה את השלטון הממשי. כעשרה שבועות לפני הצהרת באלפור על ארץ-ישראל, הודיע ברבים מר מונטאגיו (היהודי הממונה על הודו בקבינט — ומתנגדה של הצהרת באלפור), כי ממשלת הוד מלכותו רוצה ב„פיתוח מודרג של מוסדות של-טון עצמי לשם הקמת שלטון עצמי בהודו כחלק בלתי-נפרד מהאימפריה הבריטית“. להודים נתפרשה הכרזה זו כהבטחת מעמד דומיניון. בוועידה האימפריאלית של 1921 חזר ואישר צ'רצ'יל את התקפה לימים ש„שלטון הודו ועמה יגיעו למעמד דומיניון במלואו“. אך לא יצאו עשר שנים ואותו צ'רצ'יל עצמו מסר מודעה, כי „שום חבר של הקבינט הבריטי לא העלה על דעתו חוקת דומיניון להודו בתקופה שיצוריאנוש עשויים להביא בחשבון“. בדומה לכך ניסה הקבינט הבריטי, אף בצל התמוטה, לאחוז על ידי תכניות באוויז ומוריסון (אבל גם קודם על ידי תכנית החלוקה המשולשת של 1937). בקרנות השלטון הממשי על ידי ביתור טריטוריאלי ופונקצירי נאלי כזה אשר יבטיח לבריטים את מעמד הפוסק האחרון.

לסובלנות ולרתיון שנהגה בריטניה האימפריאלית בפורעי פרעות ובמהרחרי ריב ופרור בוקאציה, תמצא סמוכים בהודו כבארץ-ישראל. ובגבור הנפתולים אחזה גם כאן גם שם בנשק האחד: נגישות ושפטים ומאסרים בהמון. ושוב: לא נוכל להידמות להודו באורך תקופת הרדיפות ובמספר הנחבלים, הנאסרים והסובלים. אבל בזאת דמינו לה: כבהודו כן בארץ-ישראל אך הרחיבו הנגישות את היקפה של תנועת העצמאות אף העמיקו את תביעת ההחרור מעול זרים.

ג.

„אנו נתונים בתוך תהליך מציאת עצמנו“, אמר נהרו בקיץ 1947, כשהוא נועל את הועידה ליחסים בין-אסייתים. וגם אחרים מגיעים מעט מעט לידי הכרה, שאסיה אינה רק כר לאימפריאליזמים יריבים, אלא היא מצורפת מיצורי-אנוש בעלי חשיבות, שעבר ארוך מאחריהם ועתיד גדול לפניהם. אכן אותה ועידה היתה ציון-דרך זהיר אך נכבד באותו תהליך העובר על יבשת זו, אשר היתה ערש התרבות, הממשי כנת בתוכה כיום למעלה ממחצית המין האנושי. בפעם הראשונה נקבצו כמעט כל עמי אסיה, הקטנים עם הגדולים (פרט ל„ליגה המוסלמית“,

תדרושנה, מביחנה סוציאלית וכלכלית, ליחסי גומלין קרובים ביותר עם ברית המועצות; ומבחינת המוסדות הפוליטיים, ותפיסת חירות היחיד, שתיהן אפשר נוטות יותר להשקפת המערב. אך זכויות־יתר, ולא כל שכן אדנות מדינית־כלכלית־צבאית, לא תהיינה שתיהן נוטות לתת, בטובתן, לשום אתר מן הגושים ולשום מדינה זרה.

אותה החלטה נשגבה של הועידה הבין־אסיתית על „הערכים אשר אסיה טיפחה מעל הכל — הוקרת אישיות האדם, חשיבות הדת, האחדות המהותית של כל הדתות, ואחדות המין האנושי“, אפשר עוד יגיע יום ותצא מגדר מליצה, שאמתה נעוצה בחקר העבר, ותהיה להונית־הווה ולממשות תיה. השיתוף בין היהודים והיהודים, זו הגדולה והקטנה באומות של אסיה, קרב יקרב את היום ההוא.

ד.

זה כמה דורות חדל המזרח התיכון להיות בשר מבשרה של אסיה. בעל־כרחו נעשה מעין מבוי מפולש למעצמות אירופה. עכשיו שירד ערכו של המזרח התיכון כתחנת־מעבר למזרח הרחוק עלה ערכו מבחינה אחרת: כמחצית הנפט של העולם נתגלתה במזרח התיכון — ומכונת המלחמה המודרנית אי־אפשר לה בלי נפט. עד שאחיותו של האימפריאליזם, נוסח ישן, מתרופפת והולכת, מתהדקות סביבו, בעוית־מלחמה, אצבעות הנפילים החדשים, מזרח תיכון רפה־כוח, שהוא כאסקופה נדרסת למעצ־מות זרות, סכנה הוא למזרח כולו.

אחד מחשובי התנאים לשחרורה של אסיה ולשלום העולם כולו הוא, איפוא, התערותו של המזרח התיכון בתוך אסיה. התערות זו היא פונקציה של תגבורת־כוח ותוספת־עצמאות. מדינת היהודים הקמה יש בה משום תוספת נכבדה לתגבורת־כוח ותוספת־עצמאות זו. בהקימה חברה בונה ומשק תכניתי וערכי תרבות משלה ובמדידה, ובאי־הסתפקותה בפירורים משולחנות זרים, היא מפקיעה את המזרח התיכון מחוקתו כמדור שהוא פרוץ לכל רוח מצויה ובלתי מצויה. וכשם שמדינה זו מרחיקתו מתכונת מיפולש, חזקה עליה שלא תהיה נוטה להיפוכה של קיצוניות: לחממה סגורה ומסוגרת. אדרבה, היהודים הבונים את מולדתם ישאפו, אם הפציה־חיים הם, להיות יוזמי ליכוד והתקרר־בות, ולא אוביקטים לניצוח ופירוד; נושאים

ראל הקדום, שצמיחתה מאדמת אסיה, ובין דמותה החברתית של מדינת ישראל בהווה, שקורצה, לכאורה, כולה מחומר של המערב. בתהליך זה של „מציאת עצמנו“ יתגלו אף לנו בגילוי אחר גילוי שרשיה האסיתיים של היהדות. ולכל אשר יתגלו לנו, ויוסיפו לח, כן יודעו גם לעמי המזרח אף ירחיבו שערי ההבנה.

אף במקום שאתה מוצא, לכאורה, הבדל ניכר ברמת ההשכלה הטכנית, אתה מוצא גם שיתוף ניכר, ההודים, כיהודים, אינם דוחים טובו של המערב. כרוב ארצות אסיה, חסרה הודו התפתחות טכנולוגית, אך טולדה היא מפני הצורך לקנות התפתחות זו במחיר חירותה. והרי צבת בצבת עשויה: מצד אחד, לכאורה, אין טכניקה בלי שעבוד; ומצד אחר אין חירות־אמת בלא טכניקה וכוח כלכלי. דילימה זו היא כללית. התנועה הלאומית היהודית יודעת, כי ככל אשר תגבה רמת חייהם של אזרחיה, ויגבר פריזום התעשייני והחקלאי, כן תתקרב לעצמאות־אמת. ורבים בתנועה זו יוסיפו ויאמרו: ככל אשר תפרוק הודו לא רק עולם של אינטרס־מונר פולין מחוץ, אלא גם עולם של בעלי־אחויות ונושכי־נשך ופקידים שחותים מבית, כן תתמלא העצמאות תוכן ותקום חירותו של העם והאדם ההודי כאחד. אכן בכל התנועות הלאומיות שבמזרח הרחוק, בהודו כבבורמה, אינדונזיה, הודו־סין וסין, יש אגף סוציאליסטי או קומריניסטי חזק השוקד על מלחמת העם שלא תתרוקן מתכנה החברתי המתקדם. גם בנפתולים עם דילימות אלו וסבכיהן מקום לישראל בצד הודו ואחיותיה במזרח.

יש עוד קו אחד של שיתוף עמדה ואינטר־סים בין הודו לישראל. שתי המדינות כאחד דוחות את ההשתעבדות לאחד הכוחות הנאב־קים על הגמוניה בעולם. שתיהן יודעות ומכירות כמה מעלות טובות — וכמה מגרעות קשות — בשני הצדדים היריבים; ושתיהן דוחות את עצם תפיסת ההגמוניה, הגורסת „אני ואפסי עוד“ ותובעת הכרעה לכאן או לכאן, מתוך דחיית זכות קיומו ויחודו של הזולת. מדינת ישראל ומדינת הודו, שתיהן מבקשות להן, מטעמים רוחניים עמוקים, מעמד נייטראליות אמיתית בין הגושים המתגוששים. הודו עוד לא הצליחה כד־בר זה במידה ניכרת עד היום — וישראל עוד המיבחן האמיתי לפניו). בכוחן לסייע זו את זו בטיפוח עצמאותן המדינית והרוחנית ובהתנג־דותן לזולתיות האימפריאליסטית. שתיהן אפשר

כל חלק העולם הנרחב הזה נפרשה טלית שכולה ערבית. גם היהודים וגם היהודים סבלו בעטיה של המדיניות הבריטית הבודקת ומכריעה כל בעיה לאורה של האסטרטגיה המוסלמית של האימפריה. עכשיו, בשעת ירידתה, עשויה המדיניות הבריטית לאחוז באמצעים מסוכנים יותר מבשעה שכוהה היה עמה. התפיסה הכל-מוסלמית המרחיבה רשתה אות-אזהרה היא על השלב הבא של האימפריאליזם. באיסלאם מקור פלים, בכוח, יסודות טוטאליטאריים שבנסיבות מסוימות עלולים הם להכריע את שאר יסודותיו, ובריטניה הנוצרית, אשר לא חסכה עמל להקים ארגון מדינות על דבק הלשון הערבית, עשויה לעורר לחיים ארגון עולמי על יסודות האיסי-לאם אשר אחריתו לא תשור גם היא. בקונסטי-רוקציות פוליטיות המתחדשות לבקרים מטעמים אופורטוניסטיים עלולה היא לקרוא דרור לכוחות האפלים ביותר שבאסלאם. מי יודע, אפשר שבריטניה תשוש-רצון היא מלעצור את הדר-דור לתהום, אך הודו ויהודה, שתי תרבויות עתיקות מאד — עתיקות מן האיסלאם והנצרות — וחפצות-חיים מאד, שהגיעו לעצמאות בתקופה זרועת מוקשים, ושתיהן שוכנות לחופי ים האיסי-לאם, הן הצפויות לסכנה בראש וראשונה.

ה.

מבחינת מדיניות ארוכת-גשימה, מתחייבת מכאן הברית בין הודו לישראל. הברית הזאת הנתת-חיים מדינית היא לשתי התרבויות והאור מות המתחדשות — ועצם המגע, אפילו שרשו בצורך-השעה, עשוי להצמיח פירות רוחניים לדורות.

לפי שעה ברית זו היא חזון רחוק, האיש גאנדי אשר ידע היטב את נפש הטמאים, ובזכותו רשאים היום מיליוני טמאים להתפלל יחד עם שאר אחיהם בני הודו, לא הבין לנפשו של גוי קדוש שהפך לטמא-ההיסטוריה, ולשאי-פתו להערות רוחו מתוך שוויון-זכויות בכנסת העמים, אך התנועה אשר ניהל גאנדי, ואשר היתה למדינה, סופה לשנות יחסה לישראל. היא לא תוכל להתעלם לאורך-ימים מן הצורך להקים סוללה, ולבקש בני ברית, מפני געש הכוחות האפלים שבאיסלאם, כשם שלא תוכל לעצום עיניה מראות את חיובה של החטיבה היהודית החדשה באסיה.

מדינת ישראל, אף שאינה צריכה פיתוי ליחסי שלום וידידות, חייבת להתקין עצמה

ונתונים, ולא נשואים ונתונים; גשר — ולא סלע-מחלוקת.

זו משמעותה האמתית של ההתנגדות שמת-נגדת הריאקציה הבין-לאומית לקיומה של מדינת יהודים, ולמדינת-יהודים גדולה, תוססת ויוצרת, לא כל שכן, מדינה זו עשויה להיות דוגמה חיה, ובלתי רצויה, של עמידה שאינה תלויה בדעת אחרים; היא עלולה לבחון שאלות המדיניות העולמית לגופן, ולא לקבל את הדין, גם כשאין בכוחה להכריע בהן; היא מועדת על דינאמיות חברותית; ומפני כל הטעמים הללו היא עשויה להוציא חלק-עולם זה מתר-דמתו הלטארגית, מרפיונו הפוליטי ושעבודו הכלכלי, ולחזור ולעשותו גורם בעל מידה של עצמאות.

הרי נקודת הצטלבות וניגוד הריף בין אינ-טרסים הודיים לענייני בריטניה המבקשת לקיים סוכת האימפריה מפני מפולת גמורה. היש הצדקה היסטורית ומהותית לכך, שהודו וברי-טניה תימצאנה במחנה אחד לגבי מדינת ישראל? הודו, שהכרח חיוני הוא לה כי לא יהפוך המזרח התיכון — על ידי מתן דריסת-רגל רחבה וחזקה מדי לאחת המעצמות — לעיבת-חנק סביבה, מעניבה לתת ידה ותמיכתה למדינת ישראל, שהיא בנתיבי-התקוה הקרובים ביותר להחשת שחרורו של המזרח התיכון. אחת המטרות היציבות ביותר של המדיניות הבריטית בשנים האחרונות היתה הקמת שרשרת מדינות נחשלות וציוניתיות מתעלת סואץ ועד שערי הודו. "הליגה הערבית" לא מילאה את התקוות שתלו בה, וקרוב לשער כי התאגדות מדינות מוסלמיות תהיה הנסיון שלאחריו. לפאקיסטאן, הגדולה בארצות האיסלאם באוכלוסים ובשטח, מזומן תפקיד של מנהיגות בהתאגדות כזו. הרי זיווג נכבד ולא-טהור: האיטרס האימפריאליסטי בגוש צייתן, נחשל וחד-גוני עם יסודות הריאק-ציה הפיאודלית, הפיגרון החברותי, ואף הפא-שיום הפוליטי והטוטליטריות הדתית, המתלווים בהכרח לכמה צורות של תנועה כל-מוסלמית. תפיסה אנגלו-מוסלמית זו סכנה רבה בה לשלום העולם, ולשלומה של אסיה ביחוד. היא מטשטשת ומדכאת עמים ועממים וקהילות, גם בעבר ביקשה לדכא ולקפח לא רק את היהודים בארץ-ישראל בלבד; המארונים בלבנון והקופטים במצרים, הקורדים והאשורים בעיראק הנו מבשרם את אימתנותו של הרוב המוסלמי, אשר זכה בהכשר בריטי לאחר מעשה וגם לפניו, על

למות באתונא, עיר החירות, וכשש מאות שנה לפני אדיקט הסובלנות של קונסטנטין שכותב־י רשומות רואים בו מעשה ראשון במינו בדברי ימי עולם. המחקר המדעי עוד לא העלה לפנינו בבהירות כלשהי את השפעת הגומלין ההדדית שהיתה מצויה בכל זאת, בין הדתות והתרבויות של הודו וישראל. היה מי שגילה בורות (ארנסט די בונזן) עד כדי לגזור „פרושים” מארץ פרס, וממילא גם סברתו על הקשר בין תורת האסיים ותמשיחיות הנוצרית והבודהיזם אינה מעוררת אמון יתר. ובכל זאת הלא דבר הוא, כי בראשית הנצרות כבר עמד הבודהיזם במרום פריחתו אף מחוץ לגבולות ארצו, וכי בודהא, בן זמנו של ירמיהו הנביא, הקדים ואמר: „השנאה לא תחדל על ידי שנאה, כי השנאה תחדל על ידי אהבה”...

הקשר בין הודו למערב אינו מתמול שלשום. גם בתקופות פרי־היסטוריות ניכרת זיקה בין הרבות הודו לזו של ארס־גהרים ואסיה הקטנה. ובין אם „אופיר”, מחוז הפצן של אניות ששלח חירם מלך צור מעציו־גבר, היתה בדרום־מזרח של חצי־האי הערבי, ובין אם היתה בקרבת בומביי, הנה ברי שהתוצרים אשר הובאו באניות היו מהודו. המלים העבריות „קוף”, „תוכי”, עצי „אלמוגים”, מקורן בהודו. בספר המכבים א' נזכרים הודים כנהגי הפילים בחילות אנטיוכוס החמישי. בתלמוד מסופר שהכהן הגדול היה מתעטף בערב יום הכפורים בבגד מ־הנדויין (יומא ג' ת'). לדברי אברהם אבן־עזרא היה יהודי מתרגמם של סיפורי כלילה ודמנה מהודית לערבית. סיפורי בודהא נפוצו בישראל על ידי הספר הנודע „בן המלך והגזיר”. בדרכים שונות, שרובן כמוסות עדיין ומצפות לידי תוקרים, הגיע ממורשת הודו לישראל.

בדרכים שונות עשויות שתי התרבויות להרוות ולהעשיר זו את זו לעתיד לבוא. מעציו־גבר של שלמה ועד סיכוי המוצא הדרומי למדינת ישראל באילת של ימינו נתכווץ העולם כדי איזור מצומצם אחד. אך בכל התמורות הכבירות לא נשתנו עובדות־יסוד כצרכי המסחר בין מזרח ומערב. אילת תוכל לשוב אשר היתה — ובתנאים שהטכניקה החדשה מאפשרתם. אף המגע בין שתי התרבויות, הרחוקות כל כך, הודו וישראל, עשוי להיבנות ביתר עז וליתר ברכה. לכאורה אין לך ניוגוד חמור יותר מזה שבין הבודהיזם, על אי־התנגדותו לרע ופניית־העורף שלו לעולם, ובין היהדות, החותרת להתערבות

להתוודעות מעמיקה, לראייה הדדית צלולה. שהיא תנאי קודם לקירוב הלבבות. משהגיעה הציונות למעמד מדינה וכנסה בריקמת כוחות ממשיים המתמודדים סביבה, כשם שחובה עליה לחיות בשלום עם הכל כך חובה עליה לבקש לה בני־ברית הקרובים לה קירבת אינטרסים ומעמד. אם המדיניות הבריטית נעגנה לתפיסה ערבית־מוסלמית מסוימת, הרי מענינה של מדי־נת ישראל הוא שלא לראות חזות כל התגברות על הקשיים שבדרכה בתוך אותה עוגה ערבית־מוסלמית שעגה בריטניה סביבה. בעוגה ערבית־מוסלמית בלבד נהיה תמיד בגדר דיסונאנס, ואילו באגד אומות נרחב יותר נוסף צליל וגוון על שפע הצלילים והגוונים שבעין. ציווי המדיניות הישראלית הוא החתירה להרחבת הקשתות וגיווןן: מקשת מדינות ערבית לקשת מדינות יס־תיכונות, ומעבר לה קשת מדינות המזרח התיכון והרחוק.

לכך נדרשים אנו למאמץ כפול: להכשיר את הדרכים המדיניות והתרבותיות (ואולי האחרונות קודמות) על מנת לקרב את הודו להכרתנו ולהכרת דמותנו; ולהקנות לעצמנו, וביהוד לנוער שלנו, ידיעה הגונה יותר, והערכה עמוקה יותר, במזרח הרחוק בכלל, ובהודו ביוחד. אם נאמר בחוברת של אחת הקרנות הציוניות כי תימן היתה לפנים תנתת־מעבר מסחרית „בין העולם התרבותי ובין המזרח הרחוק הבלתי־נודע”, הרי אין כאן כוונה רעה, אבל יש כאן עדות על יחס בלתי־מודע הנטוע בחינוך נפסד. בתי־ספר שלנו אין טעם והכרח שיעמידו את לימוד ההיסטוריה על העולם הנוצרי בלבד. אזרח עברי המתחנך בארצו יודע, יש לשער, את המוסדות המדיניים שהונחו בין וברומא, ויודע הוא מן הסתם את חידושי בריטניה בפרלמנטריום; אך ספק אם יודע הוא כי הבוד־היום דהה את מרותה העליונה של הכהונה והעלה את עיקר השוויון וכי ראשית המשטר הפרלמנטרי אפשר צמחה באסיפות הבודהיסטים לפני יותר מאלפיים שנה; או כי האמנה החברתית כמקור השלטון והמלוכה נדונה בכתבי הזויר הגדול של הקיסר שאנדראגופטא, כשלוש מאות שנה לפני הספירה; כי בהודו כבסין היה תלמיד־חכם עדיף ממלך ולוחם; או שהמלך אסוקא, שנספח לבודהיזם, הטיף לסוב־לנות ולדרכי צניעות וקיים נאה מה שהיה דורש כמעשים טובים ובשפע חוקים ומאמרים נאצלים. כמאה וחמישים שנה לפני שנידון סוקראטס

היהדות מבקשת למצוא תיקון, ואילו מגמת רוחה של הודו היא לקרוע אשליות, ולו גם תדע כי בסופו של תהליך זה אורבת הבלימה. אך בדבר אחד הן היה תמיד לב אחד להודים וליהודים: בנהייה להתעלות הרוח, בעומק הוויתן והתרות שתי ציויליזאציות אלו לחירות רוחנית עמוקה יותר משניתנה להן בנסיבות גורלן ההיסטורי, הרצוף חירות ושעבוד וחוזר חלילה עד עצמאתן החדשה, שתיהן כאחת צריכות לתנאים דומים למימוש עצמאותן המדינית, ביצורה והרחבתה, כיסוד איתן להמשך יצירתן ולהתחדשותן הרוחנית.

מוסרית מתמדת בחיי האדם והחברה. אך אמר נתה של הודו אינה עשויה, כנודע, מסכת אחת ויחידה, ואינה עומדת, אגב, על שלילת-העולם בלבד, בשלל צבעי הריקמה של אמונת הודו, השונה כל-כך מהדתות הגדולות הידועות לנו בחוסר-קנאותה, ובאותה הנתתיסוד שלה שהיא אמת והאלהות ניתנת לגילויים שונים, — בריקמה זו לא מעטים החוטים הסמוכים במהותם למורשת ישראל. ההודי כיהודי שואפים לגאולה מן הקרע הפנימי, משניות היצר, אך בעוד שהיהודי שואף לגאול את עצמו בתוך העולם ועמו, מבקש ההודי להיגאל מכל זיקה והסתבכות בעולם זה העכור.

מדוע אם כן הריאקציה מנצחת?

הסיבה נעוצה בנו, בחוסר-ארגון שלנו, בהתפוררות מערכותינו שבאה עקב שיטות מחשבה מנוגדות, שיטות קצתן תפלות, קצתן מסוכנות, וכולן פגומות ובוסר, וכולן מוגנות מתוך רוח אי-סובלנית קנאית וצבועה. הסיבה נעוצה בחשדנותנו ההדדית, בהכילותנו המתמדת והאומללה, בחוסר-כשרוננו המוחלט למשמעת שאך היא לברה תכרא גדולות; בפיוור כוחותינו בשפע מרכזים קטנים וכיתות קטנוניות לאין-ספור שהן כלי-יכולות לאייסדרים, אך חסרות-אונים לפעולה מתואמת. הסיבה נעוצה בפולחן עיני התומר שחדר לבתי-ספר שלנו על חשבון משאי-הגפש הקדושים, על חשבון מאמצנו לחינוך אשר אך בו הכשר להאבקותנו, על חשבון הרגשתנו לחיים ולתעודתם... הסיבה נעוצה ברוח לאומנות מגושמת שבאה לרשת את רוח הלאומית, בהכרה נואלת בכל עם כי יש בכוחו לפתור את כל בעיותיו החברתיות, המדיניות והכלכליות באמצעיו שלו ועל הצד היותר טוב לגבי דידו. הסיבה נעוצה בשיכחתנו את האמיתות הגדולות כי משאי-גפש העמים משא אחד הוא; כי הארץ תיפון בהכרח על האנושות; כי בשעה שמהפכות מסתלקות מפולחן חירויות-גפש למען כל הנלחם וסובל, הרי הן כלות בתנועה סחור-סחור ונכשלות; כי המטרה בכל מלחמותינו, והכות האחד שיוכל להכריע ביות מעצמות שצמחה מזכויות-יתר ואנוכיות יהיה הברית הקדושה של האומות. המניפסט של לאמארטין הרג את הריפובליקה הצרפתית, כשם שלשון הלאומנות צרת-המוח שיקטו בפראנקפורט הרגה את המהפכה בגרמניה, וכשם שהרעיון הפאטאלי של תאודור-התפשטות למען בית סאכוי הרג את המהפכה באיטליה.

(ג'ו ז' פ'ה מאד ז'יני, על כשולן המהפכות של 1848)